

e-ISSN: 2630-6417

International Academic
Social Resources Journal

ARTICLE TYPE
Research Article

SUBJECT AREAS
History of Religions

Article ID

67224

Article Serial Number
28

Received

21 October 2022

Published

31 December 2022

Doi Number

<http://dx.doi.org/10.29228/ASRJOURNAL.67224>

How to Cite This Article:

Karaoğlan, H. (2022).
"Anadolu'da Delikli Taş
Kültü ve Etrafında Oluşan
İnanışlar", International
Academic Social Resources
Journal, (e-ISSN: 2636-
7637), Vol:7, Issue:44;
pp:1853-1862.

Academic Social Resources Journal is licensed
under a Creative Commons Attribution-
NonCommercial 4.0 International License.

Anadolu'da Delikli Taş Kültü ve Etrafında Oluşan İnanışlar

The Cult of Holed Stone in Anatolia and the Beliefs Created Around It

Hamza Karaoğlan

Doç. Dr., Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi, İlahiyat Fakültesi, Felsefe ve Din Bilimleri Bölümü, Kahramanmaraş, Türkiye

ÖZET

Dinler tarihinde taş kültü primitif dinlerden evrensel dinlere kadar tüm din ve kültürleri ilgilendiren önemli sembollerden biridir. Anadolu halkı taş ve kayaları basit bir taş ya da kaya olarak görmemekte, onların farklı yapıları, yaz kış aynı kalmaları, bir kısım kutsal insanların el ve ayaklarıyla özdeşleştirilmeleri dolayısıyla bir çeşit ilahi gücün ortaya çıktığı nesnelere olarak görmektedirler. Ve bu nesnelere sağlamlığı, gücü, rengi, bereketi ve yapısıyla belirli amaçlar için kendilerine müracaat edilen birer sembol haline getirmişlerdir. Anadolu'da taş kültü doğumda, evlilikte, hastalıkta, çeşitli dilek ve isteklerde, dualar gibi hayatın her alanında karşılaşılan bir olgu olarak görülmektedir. Anadolu'da sıklıkla ziyaret edilen delikli taşlar, hayatın geçiş menseklerinin bir örneği olarak karşımıza çıkmaktadır.

Anahtar Kelimeler: Taş Kültü, Delikli Taş, Günah Kayası, Hastalıklardan Kurtulma, İnanışlar

ABSTRACT

In the history of religions, the stone cult is one of the important symbols associated with all religions and cultures, from primitive religions to universal religions. Anatolian people do not see stones and rocks as simple stones or rocks, they see them as objects where a kind of divine power emerges due to their different structures, their remaining the same in summer and winter, and their being identified with the hands and feet belonging to some sacred personages. Therefore, they have turned these objects into symbols that are referenced for certain purposes due to their strength, power, color, abundance, and structure. In Anatolia, stone cult is seen as a phenomenon encountered in every aspect of life such as birth, marriage, illness, various wishes and requests, prayers. Holed stones, which are frequently visited in Anatolia, appear as an example of place of worship located in transit routes.

Keywords: Stone Cult, Holed Stone, Sin Rock, Relief From Sicknesses, Beliefs

1. GİRİŞ

Taş kültü, tüm din, mitoloji ve kültürlerin önemli konularından birisini teşkil etmektedir. En eski kültürlerde taşın, sınırların belirlenmesinde ve anıt taşlarda kullanıldığı görülmektedir. Bunlar arasında menhirler (uzun ve dik anıtsal taşlar); dolmenler (masa taşları veya dik olanlar üzerinde yatay olarak duran büyük düz taşlar) ve taş yığınları en çok bilinenlerdir.¹ Bunların yanında şekliyle, görüntüsüyle, tuhaflığıyla ya da etrafındaki manzara ile zıtlık oluşturan doğal taş ve kayalar da insanlar tarafından ilgi görmüş ve kutsallaştırılmışlardır. Ancak bu taşların sembolik anlamlarının sabit ve aynı olduğunu söylemek mümkün değildir. Mesela delikli taşlar kimi yerlerde doğurganlığı temsil ederken, kimi yerlerde de kısırlığı temsil edebilmektedirler.² Çoğu kutsal taş hakkında yazılı bir kaynak olmaması veya geçmişte bilinmeyen bir din veya kültürden gelmesi onların gerçekte neyin sembolü olduğu ya da hangi amaçlar için kullanıldığı konusunda bir fikir vermemektedir. Dolayısıyla din tarihçilerinin konuyu ata kültürleri, doğaya tapınma, fetişizm, animizm ya da dinamizm gibi çok farklı teoriyi bu tür eski dinlere uygulamış olmaları anlaşılır bir durumdur.³ Ed Kızılderililerinin belirli aralıklarla atalarını temsil eden eski sunak taşında kurban sunmak için bir araya gelmeleri, taşın atalarıyla özdeşleştirilmesi ve sonunda kutsallaştırılmasını da beraberinde getirmiştir.⁴ Sunaklar ve bir kısım taşlar, Samoa ve diğer pasifik adalarda ilahi figürlerin veya efsanevi ataların varlığı ile ilişkilendirilmiştir.⁵ Bunun yanında kutsal taş ve kayaların bir kült olmasının izlerini Yahudi ve Hristiyanların kutsal kitaplarında da görmek mümkündür. Mesela Yakup, kardeşi Esav'ın kendisine kötülük etmesinden korkup kaçtığı sırada Tanrı ona rüyasında görünür ve Yakup dehşete kapılır. Sonra da başının altında yastık görevi gören taşı alır, sütun olarak kaldırır, üzerine yağ sürer ve sonra ona "Tanrı'nın evi" anlamına gelen beyt-El adını verir (Tekvin 28:16; 35:14). Zaman içerisinde insanlar bu beyt-El'e gelirler. Muhtemelen ona elleriyle dokunmaları, öpmeleri gibi nedenlerden dolayı yüzü pürüzsüz bir hale getirilmiştir.⁶ Başlangıçta kutsal alan, yerleşim yerlerinin en yüksek tepelerinde bulunmaktaydı. Esasında Eski Ahit'in "yüksek yerleri", başlangıçta Kenanlıların bir kült merkezidir. Bu türbelerin kült nesnesi çok basit bir yapıya sahip olan ve Tanrıyı temsil eden dik bir taştan ibarettir ancak Tanrının heykeli değildir. Sami din mensupları Tanrı ile görüşmek istediklerinde bu taşın yanına gelmekte ve adak kurbanlarının kanını taşın üzerine dökmekteydiler.⁷ Arap putperestliği hakkında İbn Kelbî (737-829) tarafından derlenen çalışmada kadim Ortadoğu'daki kutsal taş kültü ve etrafında oluşturulan inanmalar hakkında geniş bilgi

¹ Sedat Veyis Örnek, Etnoloji Sözlüğü, Ankara Üniversitesi Dil Ve Tarih-Cografya Fakültesi Yayınları, Ankara 1971, S. 19

² Sedat Veyis Örnek, 100 Soruda İlkellerde Din, Büyü, Sanat, Efsane, İstanbul 1995, s. 102

³ Carl-Martin Edsman, "Stone", Encyclopedia of Religion Second Edition, C II, Translated From Swedish By David Mel Paul And, Margareta Paul, Editor In Chief by Lindsay Jones, ABD 2005, s. 8744

⁴ Frank Byron Jevons, M.A., Litt.D., An Introduction to the History of Religion, Methuen & Co, London 1896, s. 131

⁵ Crawford Howell Joy, Handbooks on the History of Religions, Edited By Morris Jastrow, Jr., Ph.D., Volume IV, London 1913, s. 374

⁶ Edward Evans-Pritchard, İlkellerde Din, Çev. Hüseyin Portakal, Öteki Yayınevi, Ankara 1998, s. 23,239

⁷ Allan Menzies, History of Religion, New York 1917, s. 78

bulunmaktadır.⁸ İslam öncesinde de önemli dini merkezlerden biri olan Mekke, Hz. Peygambere kadar pagan anlayışların hâkim olduğu bir yer olma özelliğini sürdürmüştür. Eliade'ye göre önceki adı Makroba olan Sabîilerin dilinde "tapınak" anlamına gelen Mekke adı, Makuraba'dan türetilmiştir. Mukaddes toprakların, Hima'nın ortasında ise Kâbe (küp) tapınağı yer almaktadır. Üstü açık olan ve köşelerinden birine gökten indiği kabul edilen Hacer-i Esved yer almaktaydı ve bu taş İslam öncesi Arapları arasında da kutsal kabul edilmekteydi.⁹ Türklerde Tanrı Ya da Hz. Nuh tarafından Yafes'e verildiği söylenen "yada" taşından söz edilmektedir. Türkler, bu taşla istedikleri zaman kar ve yağmur yağdırabilmişlerdir.¹⁰ Anadolu coğrafyasında taşlarla yağmur yağdırma geleneği Anadolu'nun birçok bölgesinde günümüzde de devam etmektedir.¹¹ Anadolu insanı gibi tüm din ve toplumlarda delikli taşın içinde saklı bir kuvvetin bulunduğu anlayışını benimsenmiştir. Bu anlayışın temelinde kişinin alışkanlık, tesir ve telkin vb. faktörlerin dışında bireyin ve toplumların iyiliğini benimseme, hastalığa karşı bir koruma, ölüme, evlenmeye, çocuk sahibi olmaya vb. amaçları da içermektedir.¹² Konuyu fenomenolojik açıdan ele alıp değerlendiren Eliade'ye göre ise delikli taştan geçmenin asıl teması, anneden doğan bebeğin rahme düşmesi gibi bir olguyu benimsediği görülmektedir.¹³ Bir başka bakış açısıyla da delikli taşlar yeniden doğumu ve rahmi sembolize ederken, Hıristiyan bilim adamlarının çalışmalarına göre bir nevi vaftiz işlemi olduğu düşünülmektedir.¹⁴ Anadolu'da delikli taş kültürü ve etrafında oluşturulan inanma ve uygulamaların farklı sebep ve amaçlar için olduğu bilinmektedir. En fazla sağaltıcı özelliğe sahip olduğuna inanılan taşların günahın olup olmadığını öğrenmek, halk arasında aydaş olarak bilinen hastalıktan şifa bulmak, sürekli öksürmenin sona erdirilmesi isteği, yağmur duası, evlenme ve çocuk sahibi olma gibi sebepler bulunmaktadır. Bunların her biri başlıklar halinde anlatılacaktır.

2. GÜNAH KAYASI/TAŞI

Farsça bir kelime olan günah, ahirette cezayı gerektirecek davranışları ifade eder.¹⁵ Evrensel bir günah tanımı olmamakla birlikte, en genel ifadeyle Tanrı'nın kurallarına, ahlak yasalarına ve dine aykırı davranmanın karşılığı olarak kullanılmaktadır. Günah ve suç kavramı, genellikle birbirine karıştırılan iki kavramdır. Günah dinsel bir kategoride yer alır ve kutsal yasaların çiğnenmesi ile ilgili iken, suç ise belirli bir inanç sistemine bağlı olmadan, toplumsal kurallara uymamayı ifade etmektedir.¹⁶ Kitabî dinlerin ortaya koyduğu günah ve sevap kavramı hakkında derinlemesine bilgi sahibi olmayan ve halk dindarlığı çerçevesinde hayatını idame ettiren insanlar, bu dünyada günahlarının az ya da çok olduğunu öğrenme amaçlı çeşitli yollara başvurmuşlardır. Bunlardan biri de kutsal mekânları ziyaret etmektir. Ziyaretler esnasında amaç, mekânda kutsal sayılan bir takım nesnelere etkileşimde bulunarak elde ettikleri sonuçlarla maneviyatlarını değerlendirmektir. Bu mekânlar arasında Kur'an'da adı geçen Ashab-ı Kehf mağarası, Hacı Bektâş-ı Velî ve Anadolu'da yaşadığına inanılan diğer evliyaların yaşadıkları yerlerdeki delikli taş ve kayalar gelmektedir. Bunların yanında özellikle mezarlıklarda bulunan delikli taşlar da ahiretteki sırat köprüsünü çağrıştırdığı için insanlar, buralardan da geçerek günahlarının az ya da çok olduğunu öğrenmek istemişlerdir. Bu başlıkta, halkın günahkâr olup olmadıklarını öğrenmek için delikli taş veya kayadan geçmeleri ve etrafında oluşan inanışlar hakkında bilgi verilecektir.

2.1. Kahramanmaraş-Afşin Günah Kayası

Günah Kayası, Kahramanmaraş Afşin ilçesi Ashab-ı Kehf mağarası içerisindedir. Burada doğal şekilde oluştuğu anlaşılan iki kaya oyuğu bulunmaktadır. Aralarında iki metrelik bir mesafe bulunan kaya deliklerinden birisi daha geniş olduğu için ona "Bol Kısık", dar olanına ise "Dar Kısık" denilmektedir. Mağarayı ziyarete gelenler günahlarının olup olmadığı ya da çok olup olmadığını öğrenmek için önce bol kısık, sonra da dar kısıktan geçmeye çalışırlar. Eğer geçerken sıkışırlarsa günahlarının çok olduğuna, rahat geçerlerse de hiç günahlarının olmadığına ya da çok az olduğuna inanırlar. Kayadan geçemeyenler öncelikle hayır hasenat yapar, iyi işler yaparak yeniden denemek isterler. Günah kayası kadın erkek birçok ziyaretçinin öncelikle başvurduğu bir yöntemdir.¹⁷

2.2. Nevşehir-Hacıbektaş Delikli Taş

Delikli taş, Nevşehir ili Hacıbektaş ilçesi Çilehâne veya Arafat Dağı adı verilen tepede yer almaktadır. Hacı Bektâş-ı Velî'nin içinde çile çektiğine inanılan bu kaya kitlesi, Alevi-Bektaşilerce kutsal sayılmakta ve sıklıkla ziyaret edilmektedir. Ziyaretçilere göre, günahkâr olan kişiler çok ince ya da zayıf bir bedene sahip olsalar da buradan geçemeyeceklerdir. Günahsız olanların ise fazla kilolu ya da yaşlı da olsalar buradan geçeceklerine zira bunların

8 İbn Al-Kalbi, Putlar Kitabı, Çev. Beyza Düşüngen, Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi, Ankara 1984, s. 26 vd.

9 Mircea Eliade, Dinsel inançlar ve Düşünceler Tarihi III, Çev. Ali Berktaş, Kabcacı Yayınevi, İstanbul 2003, s. 80

10 Hikmet Tanyu, Türklerde Taşla İlgili İnançlar, Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Yayınları, Ankara 1968, s. 41 vd.; Abdulkadir İnan, Eski Türk Dini Tarihi, Milli Eğitim Basımevi, İstanbul 1976, s. 135; Ahmet Yaşar Ocak, Alevi ve Bektaşî İnançlarının İslam Öncesi Temelleri, İletişim Yayınları, İstanbul 2012, s. 163

Alevi ve Bektaşî İnançlarının İslam Öncesi Temelleri; Harun Güngör, Türk Din Etnolojisi, IQ Kültür Sanat Yayıncılık, İstanbul 2012, s. 73

11 Hamza Karaoğlan, Kahramanmaraş ve Çevresinde Ziyaret Yerleri, Araştırma Yayınları, Ankara 2014, s. 352; Boratav, 100 Soruda Türk Folkloru, s. 139

12 Hikmet Tanyu, Türkiye'de Adak ve Adak Yerleri, Elips Kitap, Ankara 2007, s. 59

13 Mircea Eliade, Dinler Tarihine Giriş, Çev. Lale Arslan, Kabcacı Yayınevi, İstanbul 2003, s.229

14 Harun Güngör, Bekir Köylü, Türk Halk İnanışları, Kayseri 2015, s. 133

15 Orhan Hançerlioğlu, İslam İnançları Sözlüğü, Remzi Kitabevi, İstanbul 1984, s. 117

16 Kudret Emiroğlu-Suavi Aydın, Antropoloji Sözlüğü, Bilim Ve Sanat Yayınları, Ankara 2009, s. 345

17 Karaoğlan, a.g.e., s. 335

geçtiği sırada taşın genişleyerek o kişiye yol vereceğine inanılmaktadır. Buradan geçenlerin günahlarından temizlendiğini düşünerek büyük bir mutluluk duydukları geçemeyenlerin ise üzüntü duydukları ve adak kurbanlar keserek günahlarından arınmaya çalıştıkları ifade edilmektedir. Anlatılanlara göre Çilehâne'ye gelen ve onunla sohbet eden erenlerden birinin odanın çok karanlık olduğu ve ışık girecek bir yerinin olmadığını söylediği ve Hünkâr'ın duvara yumruk vurmasıyla beraber bu deliğin açıldığı kabul edilmektedir.¹⁸

2.3. Dede Mezarı Ve Günah Deliği

Niğde'nin Altunhisar ilçesi Yeşilyurt mahallesinin güney doğusundaki Sap Deresi denilen mevkide yatır bulunmaktadır. Yayla yolu üzerinde olan mezar, yöre halkı tarafından ziyaret edilmekte ve dilekte bulunmaktadır. Dedenin mezarı yanında olan ve ancak bir kişinin geçebileceği genişlikte olan delikli kaya da ziyaret edilmektedir. İnanışa göre günahı olmayanlar bu delikten rahat bir şekilde geçebilirken, günahkâr olanlar geçememektedir. Buradan geçemeyenlerin bir adak adadıkları takdirde sonraki süreçte geçebileceklerine inanılmaktadır.¹⁹

2.4. Bitlis-Ahlat Delikli Taş

Delikli taşın bulunduğu bölge bir dere vadisinin uzandığı alandır. Bu bölgenin özelliği yumuşak kayaların var olmasıdır. Önceleri buralarda Ermeniler otururlarmış. Ulaşılması çok güç bir yermiş. Bu yumuşak kayalarda 1000' den fazla mağara ev bulunmaktadır. Delikli taş da bu yumuşak kayalarda açılmış küçük bir deliktir. Burada yaşayanların inançlarına göre bu delikten geçmek günahsızlığı ifade etmektedir. Anlatılanlara göre günahı olmayanlar bu kayadan kolayca geçerlerken günahı olanlar kesinlikle geçemiyor ve sıkışıp kalıyorlarmış. Burada çok sıradan bir kaya gibi duran delikli taş iklim koşulları, hava şartları yahut başka tesirlerden meydana gelmiş olabilir. Çünkü buranın ortaya nasıl çıktığı yahut kutsallığının nereden kaynaklandığı hakkında kesin bir malumat yoktur.²⁰

2.5. Niğde-Karatlı Günah Deliği

Günah deliği, Niğde'ye bağlı Karatlı mahallesi mezarlığının giriş kapısına yakın bir alanda yer almaktadır. İki metre kadar bir yüksekliğe sahip olan delikli kaya, insanların günahkâr olup olmadığını öğrenmek maksadıyla geçtikleri bir yerdir. İnanışa göre, eğer insanların günahı çok olursa bu deliğin daralıp, insanı sıkacağı ve böylece insanların bu delikten geçemeyecekleri, günahsız olanların ise delikten çok rahat geçebileceklerine inanılmaktadır.²¹

2.6. Ankara-Çamlıdere Delikli Taş

Delikli taş, Ankara Çamlıdere Şeyh Ali Semerkandî Türbesinin girişinde yer almaktadır. Bu taşın günah ve günahsızları belirlediğine inanılmış. Taşın deliğinden geçebilenlerin günahlarının az veya günahsız olduğuna, geçemeyenlerin ise günahkâr olduklarına inanılmış. Daha çok kadınların rağbet etmesi üzerine bu taş, 1960'lı yıllarda Çamlıdere Müftülüğü tarafından kırılmıştır.²²

2.7. Göksun-Huğtaş Delikli Taş

Kahramanmaraş-Göksun-Huğtaş köyünün 2 km. kuzeyinde, halkın her yıl ziyaret ettiği büyük ziyaret bulunmaktadır. İnsanlar, büyük ziyarete giderken öncelikle yolun kenarında olan delikli taştan teker teker geçer ve yollarına yola devam ederler. Burada delikten geçemeyenler, günahlarının fazla olduğunu düşünürler. Ancak Büyük Ziyaret'e çıkıp belirli ritüelleri yerinde getirmeleri, dua edip niyazda buldukları takdirde günahlarının azalacağı varsayılır. Böylece giderken delikli taştan geçemeyenlerin, dönerken kolaylıkla delikten geçebileceklerine inanılmaktadır. Delikten geçen kişilerin sonrasında taşın yanı başındaki ardıc ağacının çaput bağladıkları ancak ağacın kurumasından dolayı taştan geçme işinin günümüzde azaldığı da ifade edilmektedir.²³

3. AYDAŞLIK VE DELİKLİ TAŞ

Aydaşlık, Anadolu'nun birçok yerinde akranlarına göre gelişmeyen zayıf, cılız, iştahsız, şaşı, çarpık bacaklı ve anormal doğan bebeklerin yakalandıkları hastalık için kullanılan bir kelimedir (Derleme Sözlüğü C. I ve C. 12 Ek-1). Halk arasında bu durumda olan çocukların anne karnında sağlıklı olduğu ancak doğum sonrasında bu hastalıkları edindiği şeklinde bir anlayışın hâkim olduğu görülmektedir. Halkın inanışına göre aydaşlığın sebepleri arasında bir çocuğun annesini emdiği sırada annenin yeniden hamile kalmasıyla anneden emilen sütün fayda etmeyeceği düşüncesi, nazar değmesi veya kırk karışması neticesinde de çocuğun aydaş olabileceğine inanılmaktadır. Bu durumda olan çocukların dikenli gül veya kurtağzı iskeletinden geçirilmesi, ismi Mehmet olan yedi evden toplanan unla yapılmış ortası delik ekmeğin içinden çocuğun üç defa geçirilmesi, aydaş ocaklarına götürülmesi, çocuğun

18 Serap Kozan, Nevşehir Yöresindeki Ziyaret Yerleri, Yüksek Lisans Tezi, Erciyes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Kayseri 2009, s.60

19 Akif Dündar, Niğde ve Çevresinde Ziyaret ve Ziyaret Yerleri, Erciyes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, Kayseri 2001, s. 72

20 Emine Yıldırım, Bitlis Yöresi Ziyaret Fenomeni ve Ziyaret Yerleri, Ata Türk "Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Felsefe ve Din Bilimleri AnaBilim Dalı, Yüksek Lisans Tezi, Erzurum 2004, s. 28

21 Dündar, adı geçen tez, s. 60-61

22 Mustafa Erdem, "Kızılcahamam ve Çamlıdere'de Halk İnanışları ve Dini Hayat", Tarihte ve Günümüzde Kızılcahamam-Çamlıdere Yöresi, Ankara 1997, s. 105

23 Karaoğlan, a.g.e., s. 347

elbisesinden bir parça yırtılıp delikli taşa bağlanması gibi bazı pratiklerden söz edilmektedir.²⁴ Bir diğer uygulama ise “aydaş pişirme”dir. Daha çok ocaklı bir kadın veya yaşlı kadınlar tarafından üçtaş çatılıp üç ya da dört yolun kesiştiği yerde aydaş kazanı kurulup (bebeğin bir kazanda kaynatma taklidi) yapılması pratiğidir.²⁵ Ancak bu konuda en yaygın uygulama Anadolu’da daha çok “ziyaret yeri” diye bilinen yerlerdeki delikli taşlardan geçirme uygulamasıdır. Bu taşların bir kısmı türbe ve yatırların yakınlarında bir kısmı ise daha çok dere yatakları, yol kenarları, ya da dağlık bölgelerde bulunmaktadır. Taşın sağlamlığı, görüntüsü, yaz kış aynı kalması, yağmura, rüzgâra, soğuğa ve sıcağa karşı dayanıklı olması gibi sebepler yanında sembolik olarak bir yerden başka bir yere geçişi ifade etmesi de önemli görülmektedir. Eskiden daha fazla rağbet edilen ancak günümüzde modern tıbbın gelişmesiyle eskisi kadar rağbet edilmeyen delikli taşlar, Anadolu’da hala çekim merkezleri olarak varlıklarını devam ettirmektedirler. Anadolu’da birçok şehir ve yerleşim yerlerinde olduğu bilinen delikli taşların burada hepsine yer verilmeyecektir. Öncelikle kutsal mekânın bir parçası olan ve gücünü yakınındaki türbe ve yatırdan alan delikli taşların bir kısmına yer verilecek, sonra da türbe ve yatırlardan bağımsız olanlar belirtilecektir. Burada aydaş olduğuna inanılan bebeklerin geçirildiği Delikli taşlardan örneklik teşkil etmesi için birkaç örneğine yer verilecek diğerlerinden ise ismen bahsedilecektir.

3.1. Isparta Andık Dede ve Delikli Taş Türbesi

Türbe, Isparta merkez Andık Deresi’nin yanında bulunan Dere Mahallesi sınırları içerisinde yer almaktadır. Türbede yatan kişinin gerçekte kim olduğu konusunda bir bilgi bulunmamaktadır. Ancak türbenin üç dört metre uzağında bulunan iki büyük kaya parçası (delikli taşın) ve çeşmenin Andık Dede ile bir bağlantısının olduğuna inanılmaktadır. Neredeyse her gün ziyaret edilen türbe, aynı zamanda mesire alanının da içerisinde olmasından dolayı özellikle Pazar günleri daha fazla ziyaretçi barındırmaktadır. Türbenin yakınında olan ve yöre halkı tarafından “delikli taş” olarak adlandırılan kaya, yaklaşık iki üç metre yükseklikte ve ancak bir kişinin geçebileceği genişlikte iki kaya parçasının ayrılmasıyla oluşmuştur. Buraya hasta bebek adına gelen yetişkin iki kişi, kayanın ayrılmış kısmına geçerek aydaş çocukları için üç kere, “çürüğü al, sağlamı ver” derler. Dileğin gerçekleşmesi için ziyarete üç hafta boyunca gidilmesi gerektiğine inanılmaktadır.²⁶

3.2. Niğde Gölcük Delikli Taş

Delikli Taş, Niğde Merkez ilçe Gölcük kasabasının yaklaşık iki kilometre doğusunda Gölcükbaşı denilen mevkidedir. Burada delikli taşın hemen karşısında içinde yedi göz su kaynağı olan bir de mağara bulunmaktadır. Delikli taştan, kırk bastığına inanılan, yürüyemeyen veya bünyesi zayıf düşmüş olan çocuklar geçirilmektedir. Gelen ziyaretçiler, çocuklara mağaradaki yedi göz sudan hem su içirir hem de her bir gözden çıkan su ile yıkar sonra da karşıda bulunan delikli taştan çocuğu üç kere geçirirler. Bu sırada aynı zamanda dua eden ebeveynler çocuğun iyileşmesinin ardından adadıkları kurbanı kesip halka dağıtırlar.²⁷

3.3. Delikli Taş

Delikli taş, Antalya Manavgat’ın Taşağıl Beldesi Burmahan Mahallesinden Beşkonak Mahallesine giden yolun doğu yamacındaki ormanlık alan içerisinde yer almaktadır. Burada büyük bir taş bloğunun alt kısmında ancak bir çocuğun geçebileceği büyüklükte bir delik vardır ve buradan aydaş olan çocuklar geçirilmektedir. Uygulama üç kez tekrarlandığında çocuğun kurtulacağına inanılır. Sonrasında ise delikli taşın alt kısmında uygun bir yere ip veya çaput bağlanır. Dileğin kabul olması durumunda çocuğun annesinden ya kimsesi olmayan birini bulup bir öğün yemek yedirmesi ya da çevredeki diğer çocukları sevindirmesi beklenir.²⁸ Antalya Aksu ilçesine bağlı Karagöz beldesi Ortaköy ve Karagöz mahallelerinde, Gündoğmuş ilçesi Ümitli mahallesi, Gazipaşa ilçesi Kahyalar Beldesi ile İbradı ilçesi Hisar mevkiinde bulunan ve yine aydaş olduğuna inanılan çocukların geçirildiği delikli taşlarda söz edilmektedir.²⁹

3.4. Niğde-Murtaza Delikli Taş

Niğde merkez ilçe Murtaza köyünün yaklaşık beş yüz metre kuzeydoğusunda bulunan Delikli Taş ile Çiftlik ilçesine bağlı Azatlı kasabasının yaklaşık beş yüz metre doğusundaki derenin yakınında bulunan Delikli Taş aynı amaçla ziyaret edilmektedir. Kırk bastığına inanılan ve bunun sonucunda zayıflayan, çelimsiz kalan ve yürüyemeyen çocuklar üç defa delikten geçirilmektedir. Bu sırada çocuğun anne ve babası üç İhlas bir Fatıha okumakta ve şifa bulması için dua etmektedir. Sonrasında ise çocuktaki dert ve sıkıntının kayada kalması için ya taşın üzerine veya delikli taşla bağlantılı olduğu düşünülen yakınındaki çalılık ya da ağaca çocuğun giydiklerinden bir parça bırakılmaktadır.³⁰

24 Atilla Kartal, Konya Halk Kültüründe Türbeler Etrafında Oluşan İnanç ve Uygulamalar, Doktora Tezi, Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Konya 2017, s.99,164; Ali Selçuk, Tahtacılar, Yeditepe Yayınevi, İstanbul 2005, s. 152

25 Perteve Naili Boratav, 100 Soruda Türk Folkloru, Gerçek Yayınevi, İstanbul 1994, S. 119, 158; Atilla Kartal, adı geçen tez. s.99,164

26 Filiz Nurhan Ölmez-Şirin Gökmen, Isparta İl Merkezi’nde Bulunan Türbeler, Bilig, S. 35 Güz / 2005 s. 71-103;

27 Dündar, adı geçen tez, s.,57,58,65,105

28 Mustafa Şaban Merdin, Doğu Antalya Yöresindeki Belli Yerlere Bağlı Ziyaret ve Adak Yerleri Üzerine Bir İnceleme, Yüksek Lisans Tezi, Süleyman Demirel Üniversitesi Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı, Isparta 2016, s.102

29 Merdin, adı geçen tez, s. 90,105

30 Dündar, adı geçen tez, s. 65, 105

3.5. Antalya-Alanya Hamzalar Dede

Delikli taş, Antalya'nın Alanya ilçesinin Deretürbelinas Mahallesi Çukuryurt mevkiindedir. Burası bir türlü iyileşmeyen aydaş çocuklar için ziyaret edilmektedir. Hamzalar dede türbesinin yanında olan delikli taştan geçirilen çocuğun kısa sürede sağlığına kavuşacağına inanılmaktadır. Fakat geçiş sırasında ebeveynin Fatihâ ve İhlâs suresini okumaları gerektiğine inanılmaktadır.³¹

4. ÖKSÜRÜK TAŞI/KAYASI

Boğmaca, Türk Dil Kurumu Türkçe sözlüğünde genellikle çocuklarda öksürük nöbetleriyle kendisini gösteren bulaşıcı bir hastalık olarak tanımlanmaktadır. Bu hastalığın geçmesi için Anadolu'nun farklı coğrafyalarında bulunan delikli taşlara halkın adlandırmasıyla "öksürük kayalarına" müracaat edilmektedir. Bu taşlardan bir kısmı yakınında bulunan türbe, yatır veya dede mezarları ile bütünlük arz ederken bir kısmı ise kutsal mekânlardan bağımsız genellikle dere yatağı kenarlarında yer alan yerlerdir. Ancak bu kayalardan yalnızca çocuklar değil yetişkinlerin de geçtikleri bilinmektedir. Bu başlıkta öncelikle yakınlarında bir kutsal mekânla bağlantılı olanlara yer verilecek sonra da bağımsız olarak ziyaret edilen delikli taş ve kayaların bir kısmına yer verilecektir.

4.1. Portmak Kaya

Kaya, Kahramanmaraş Afşin ilçesi Tanır mahallesinde bulunan Ayran Dede ziyaret yerinin yaklaşık beş yüz metre batısındadır. Kayanın doğal yolla delinmesiyle oluşan ve halk arasında "Portmak Kaya" diye de anılan kayadan boğmaca olan çocuklar geçirilmektedir. Bu durumda olan çocuklar, annesi veya yakın akrabaları tarafından buraya getirilmekte ve çocuk, ağzına taş alabilecek kadar büyükse, onun ağzına taş alması gerektiği söylenmektedir. Çocuk üç yaşından küçükse, onun yerine annesi veya bir yakını besmele çekerek bir taşı kendi ağzına almakta ve delikli taştan yedi defa geçmektedir. Eğer çocuk iyileşmez ise bu işlem bir hafta süreyle tekrarlanmaktadır. Ağza alınan küçük taşlar ise iki kaya arasındaki bir oyuğa atılmakta ve böylece çocuğun bir daha aynı hastalığa yakalanmayacağına inanılmaktadır.³²

4.2. Sivas Ali Babayı Kebir Taş Delik

Sivas'ta Ali Babayı Kebir denilen ve önceleri tekke olan caminin içinde bir türbe bulunmaktadır. Bu yerin beş metre kadar ötesinde, dışarda, ufak ve ortası delikli olan taştan şifa amaçlı olarak öksürüğü (boğmaca) olan çocukların zorlanarak geçirilmeye çalışıldığından söz edilmektedir.³³

4.3. Malatya Arapkir Öksürük Taşı/Deliği

Malatya Arapkir ilçesi Eski Şehir Osman Paşa mahallesindeki Delikli kaya ile Ormansırtı köyünde çay kenarında bulunan öksürük taşı; Arguvan ilçesi ile İsaköy arasında Kışla Çayı'nın kenarında kalan öksürük deliği; Yeşilyurt ilçesi Kızılcakaya mevkiinde bulunan öksürük taşı da yöre halkı tarafından şifa bulma amaçlı olarak ziyaret edilmektedir. Öksürüğü olan kişiler bu delikten geçmektedirler. Çoğu zaman hasta çocukları buralara götürmek mümkün olmadığından, çocukların günlük olarak giydikleri kazak, gömlek, çorap gibi giysileri söz konusu deliklerden geçirildikten sonra eve getirilip çocuklara giydirilmekte ve bu yolla şifa aranmaktadır.³⁴

4.4. Kahramanmaraş-Nurhak Delikli Taş

Kahramanmaraş Nurhak merkez ilçe Beşkardeş ziyaret yerinin elli metre kadar doğusunda olan delikli taş ile Pazarcık ilçesi Selmân-ı Pâk mahallesinde Selman-ı Pak türbesinin birkaç metre yakınında olan delikli taşlarda da aynı uygulamaların olduğu görülmektedir. He iki taştan da boğmaca hastalığına yakalandığı düşünülen çocuklar üç veya yedi defa geçirilmektedir. Sonrasında bisküvi, lokum, şeker, börek, çörek gibi yiyecekler dağıtılmaktadır. Ayrıca taşın üzerine para, boncuk ve yumurta konulmaktadır. Hasta olan çocuk iyileştiğinde taşın hemen yanında kurban kesilerek yemekler yapılmakta ve orada hazır bulunan kimselere ikram edilmektedir.³⁵

4.5. Kayseri-Hisarçık Delikli Taş

Delikli Taş, Kayseri Hisarçık yolu üzerinde, Şişli, Nutk Efendi'nin bahçesi olarak bilinen yerdedir. Bir kilise kalıntısının kemer kısmı olduğu muhtemel olan yapı, önceleri Esenyurt mahallesi Eser Camii avlusunun güney kapısının yerinde iken, günümüzde sökülerek ortadan kaldırılmıştır. Anlatıldığına göre, burası boğmaca olan çocukların getirildiği bir yermiş. Aileler boğmaca olan çocuklarını buraya getirir, bu kemerin altından geçirir, sadaka olarak da kemer üzerine bozuk para koyarlarmış. Günümüzde yapı ortadan kaldırıldığı için, buna bağlı olarak yapılan uygulama da ortadan kalkmıştır. Ancak günümüzde Kayseri'de aynı adı taşıyan bir mahalle bulunduğu belirtilmektedir.³⁶

31 Merdin, adı geçen tez, s. 62

32 Karaoğlu, a.g.e., s.337

33 Hikmet Tanyu, Türklerde Taşla İlgili İnançlar, Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Yayınları, Ankara 1968, s. 155

34 İskender Oymak, Malatya ve Çevresinde Ziyaret ve Ziyaret Yerleri, Kubbealtı Yayıncılık, Malatya 2002, s. 120, 121

35 Karaoğlu, 2014: 348

36 Harun Güngör, Halk İnançları, s. 128

4.6. Kahramanmaraş-Döngel Delikli Taş

Kahramanmaraş merkez ilçe Döngel Mahallesi eski merkez ilkokulunun 100 m. kuzeyindedir. Bir bütün halinde olan Delikli Taş'ın uzunluğu yaklaşık yirmi metre kadardır. Buraya boğmaca olduğu düşünülen çocuklar getirilir. Bu durumda olan çocuklar annesi ve diğer yakını olan kadın tarafından getirilir. Anne Delikli Taş'ın bir tarafında, öbür kadın taşın diğer tarafında durur ve çocuk, delikle aynı uzunluğa sahip bir ağacın üzerine sıkıca bağlanır. Annesi ağacı uzatırken üç İhlâs bir Fatiha okur diğer tarafta bekleyen kadın da çocuğu alır ve o da Fatiha ve İhlâs surelerini okuyarak yeniden anneye uzatır ve bu hareket üç kere tekrar edilir. Sonra eve dönülür ve bir fakire sadaka verilir. Bu vesileyle çocuğun birkaç gün içerisinde iyileşeceği düşünülür.³⁷

4.7. Gaziantep Delikli Kaya

Ali Rıza Yalçın, Gaziantep'in doğusunda "Cunudün" dağı denen bir yerde delikli bir büyük kayanın olduğunu ve ancak bir insanın geçebileceği deliğinden, kadınların öksüren (boğmaca) çocukları geçirdiklerini ve böylece iyileştigiğine inanıldığını söyler. Bunun yanında öksürük için çocukların boynuna takılan bir çeşit taşın da boğmaca öksürüğüne şifalı olacağı varsayılmaktadır.³⁸

4.8. Kahramanmaraş-Göksun Delikli Taş

Kahramanmaraş Göksun ilçesi Keklikoluk Mahallesi eski harman yerinin kuzeyinde olan delikli taş; Göksun Göynük mahallesinden Üçoluk'a giden eski kağıt yolu üzerinde yolun sağında olan delikli taş ile Huğtaş Mahallesi'nin iki kilometre kuzeyinde Soğuk Pınara giden yolun solunda olan delikli taşlar benzer amaçlar için ziyaret edilmektedir. Her üç delikli taş da yalnızca bir kişinin geçebileceği genişlikte ve boğmaca olan çocukların geçirildiği yerlerdir. Anlatıldığına göre kalıcı öksürüğü olan çocuğun yakınları öncelikle kömbe yapmakta, yakın akraba ve komşulardan kadınları davet etmektedir. Bir araya gelen topluluk beraberce delikli taşa gitmekte ve burada dua ve niyazda bulunmaktadır. Sonrasında çocuk delikten üç defa geçirilmekte ve yaptırılan kömbeler lokma olarak dağıtılmaktadır. Köye dönüleceği sırada hastalığın burada kalması düşüncesiyle taşın yakınındaki ardıc ağacı veya karaçalı ağacına çaput bağlanmaktadır. Modern tıbbın gelişmesiyle birlikte bu uygulamaya nadiren başvurulduğu da belirtilmektedir.³⁹

4.9. Kayseri Kocasinan Öksürük Kayası

Kayseri Kocasinan ilçesi Amarat mahllesinin kuzeyinde, Kızılırmak'a bakan yamaçtır. Bu delikli kaya'dan öksürük olan çocuklar geçirilmekte, bunların şifa bulacağına inanılmaktadır.⁴⁰

4.10. Kahramanmaraş Yusufçacı Öksürük Deliği

Kahramanmaraş Dulkadiroğlu ilçesi Yusufçacı Mahallesi'nin yüz metre kuzeyinde "Kıraç" mevkiinde dere yatağında olan ve erişkin kişilerin de rahatlıkla geçebileceği genişlikte olan delikli taş; Bulank mahallesinin üç kilometre kuzey doğusunda Bağarası mevkiinde olan delikli taş ve Pazarcık ilçesi Beşçeşme mahallesi mezarlığı içerisinde olan delikli taş ile Eski Evri mahallesinin üç kilometre kuzeyinde Hançer Deresi denilen yerdeki delikli taş da boğmacadan kurtulma amaçlı olarak ziyaret edilmektedir. Çocuklar, anne veya yakın akrabaları tarafından Delikli Taş'a götürülmektedir. Bu ritüel için cuma günü tercih edilmekte ve kadınlardan birisi üç ihlâs bir Fatiha okuduktan sonra çocuğu delikten diğer ucunda olan kadına uzatır. Çocuğu alan da aynı sureleri okuyarak çocuğu yeniden diğer kadına uzatır. Bu uygulama üç kere tekrar edilir. Bunların yapılmasıyla çocuğun öksürüğünün geçeceği kabul edilir. Sonra eve dönülerek hastalığın geçmesi beklenilmektedir. Şayet hastalığın geçmediği görülürse aynı işlem üç hafta tekrar edilmekte ve bu sürenin sonunda çocuğun tamamen iyileşeceğine inanılmaktadır.⁴¹

4.11. Yozgat-Sorgun Öksürük Kayası

Delikli kaya, Yozgat'ın Sorgun ilçesi Günpınar köyünün kuzeyinde yer alan bir kaya ziyaret yeridir. Bu kayanın alt tarafı deliktir. Öksürük Kayası olarak da bilinen bu kaya yörede öksürüğe tutulanların bir tarafından diğer tarafa geçtiği bir kayadır. Delikten geçen insanlar, öksürüğünün geçmesi için dua etmekte ve kaya oyuğuna para koymaktadırlar.⁴²

4.12. Kayseri-Bünyan Delikli Taş

Kayseri Bünyan ilçesi Büyük Tuzhisar kasabası içinde, Paşa Gölü mevkiinde bulunan delikli taştan, boğmaca olan küçük çocuklar geçirilmekte, aynı hastalığa yakalanmış büyükler ise, söz konusu deliğe sığmadıkları için taşın

37 Karaoğlu, a.g.e., s 332

38 Tanyu, Türklerde Taşla İlgili İnançlar, s. 124

39 Karaoğlu, a.g.e., s. 346

40 Harun Güngör, Halk İnanışları, s. 128

41 Karaoğlu, a.g.e., s 332-333

42 Osman Bağcı, Yozgat ve Çevresinde Ziyaret ve Ziyaret Yerleri Üzerine Tipolojik, Morfolojik ve Fenomenolojik Bir Araştırma, Erciyes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü , Yüksek Lisans Tezi, Kayseri 1998, s.,64

etrafını dolaşmaktadırlar. Bu uygulama sırasında büyükler üç İhlas, bir Fatıha okumakta, çocuklar için ise bu görevi anne ve babaları yerine getirmektedirler. Bu uygulama günümüzde de devam etmektedir.⁴³

4.13. Şanlıurfa Merkez Delikli Duvar

Delikli duvar, Şanlıurfa Merkez ilçeye bağlı, Abdurrahman Dede mahallesinde Abdurrahman bin Af Camiinin batı köşesinde yer almaktadır. Duvar, yaklaşık bir metre kare çapında olup üst tarafında bir hatil taşı bulunmaktadır. Sadece boğmaca hastalarına şifa verdiği inanan delikli duvardan, boğmaca hastalığına yakalananlar geçirilmektedir. Bu sırada ailesi dua okuyarak ve Allah'tan kendilerine şifa vermesini dileyerek, çocuğu duvarda bulunan deliğin bir tarafından diğer tarafına geçirmektedirler. Aynı işlemi üç defa tekrarlayan hastanın iyileşeceğine inanılmaktadır.⁴⁴

5. ÇOK AMAÇLI OLARAK ZİYARET EDİLEN DELİKLİ TAŞLAR

Geçmişten günümüze insanlar, dua ve dileklerinin kabul olması, bahtının açılması, çocuk sahibi olmak, çaresiz dertlerine derman aramak gibi nedenlerden dolayı çeşitli çare ve yöntemlere başvurmuşlardır. Bunların en bilinenleri ocaklı ailelere başvurmak, türbe ve yatırlara gitmek, kutsal kabul edilen ağaçlara çaput bağlamak, üzerlerinde muska/nuska taşımak gibi inanmalarıdır. Çoğu zaman kutsal mekânlarla bağlantılı, kimi zaman da bağımsız olarak duran ve doğal yollarla delindiği bilinen delikli taşlara gidip üzerinde olduğunu düşündüğü kötü talih, hastalık ve uğursuzluğu taşın bir tarafında bırakarak öbür tarafa sağlıklı bir şekilde geçme hedeflenmektedir. Bu başlıkta Anadolu insanının farklı amaçlar için ziyaret ettikleri delikli taş ve kayalar üzerinde durulacaktır.

5.1. Niğde merkez Delikli Kaya

Delikli kaya, Niğde merkez Ovacık Mahallesinde Ergül Alper isimli vatandaşın evinin bodrum katında bulunmaktadır. Burası birçok kişinin, şifa bulmak maksadıyla, ziyaret edip delikli kayadan geçtikleri bir mekândır. Günümüzde, akli dengesi bozuk, felçli ve ruhi bunalımda olan kimseler tarafından ziyaret edilip delikli kayadan geçilmektedir. Kayadan geçilmeden önce adak adanmakta, namaz kılınmakta ve dua edilmektedir. Bu mekânın duvarlarında, haç işareti ve farklı dini sembollerin yer alması buranın Hıristiyanlardan kalma bir yer olduğunu çağrıştırmaktadır. Denildiğine göre burası her yıl Hıristiyan gruplar tarafından da ziyaret edilmektedir.⁴⁵

5.2. Düzce veya Eskişehir Sivrihisar Delik Taş

Taş, Biçer Köyü yaylasının batısında ve Dumanlı ormanının içerisinde yer almaktadır. Burada büyük bir kayanın içinde, bir insanın geçeceği kadar genişlikte taş oyuğu bulunmaktadır. Yaylaya çıkan yöre insanı taşın oyuğundan geçtiklerinde kötülüklerden arınacaklarını düşünmektedirler. Yürüyemeyen, konuşamayan, nazar değdiğine inanılan çocuklar da delikten üç defa geçirilmektedir. Burası erkeklere göre daha fazla itibar gösteren yaşlı kadınlar tarafından ziyaret edilmektedir. Kadınlar, kayanın altından çıkan suda abdest alır sonra da taş içinden üç defa geçip namaz kıyırlar. Böylelikle kendilerini kötülüklerden arındırmış, günahlarından kurtulmuş hissetmektedirler. Aynı bölgede Yeniyurt Köyü'nün kuzeybatı tarafında bina büyüklüğünde beş metre uzunluk ve üç metre genişliğinde olan delikli kaya da yöre insanı tarafından yağmur duası için ziyaret edilmektedir. Kadın, erkek ve çocukların da katıldığı duayı hoca yaptırmakta sonrasında ise kurban kesilmekte pişirilen lokmalar duaya katılanlara ikram edilmektedir. Aynı şekilde hayvanların da delikten geçirilmesiyle hastalığa yakalanmayacağına, hasta olanların ise iyileşeceğine inanılmaktadır.⁴⁶

5.3. Kahramanmaraş-Elbistan delikli Taş

Delikli Taş, Kahramanmaraş Elbistan Sevdilli mahallesinde aynı adla anılan mevkidedir. Yüksekliği iki metre uzunluğu üç metre olan taş, aynı anda yan yana birkaç kişiyi alacak bir genişliğe sahiptir. Yöre insanı tarafından bir ziyaret yeri olarak kabul edilen delikli taşın güneyinden girilip kuzeyinden çıkılmaktadır. Burası daha çok günahların affedilmesi, bahtın açılması, sevdiği kişiyle evlenme, çocuk sahibi olma gibi amaçlar için ziyaret edilmektedir. Ziyaretçiler, "Yarabbi günahlarımı affet, dileklerimi kabul eyle." şeklinde niyazda bulunmaktadır. Sonra taşın girişini üç kere öpmekte ardından da delikten geçmektedirler. Bu işlem üç kere tekrar edildikten sonra ziyaretçiler burada, bisküvi, lokum, şeker gibi yiyecek dağıtmakta, bazen de kurban kesip lokma dağıtmaktadırlar.⁴⁷

5.4. Elazığ-Baskil Delikli Taş

Elazığ ve çevresinde ziyarete konu olan taşların en önemlileri delikli taşlardır. Farklı rahatsızlıkları olan kişiler ya da bu kişilere ait yiyecekler bu delikten geçirilerek şifa aranmaktadır. Yörede bu tipten ziyaret yerlerine daha çok

43 Harun Güngör, Halk İnanışları, s. 129

44 Bünyamin Borazan, Şanlıurfa ve Çevresinde Ziyaret ve Ziyaret Yerleri, Yüksek Lisans Tezi, Sütçü imam Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Kahramanmaraş 2005, s.99

45 Dünder, adı geçen tez, s.51

46 Yücel Kaplıanoğlu, Refahiye'nin Sosyo-Kültürel ve Dini Yapısı Üzerine Bir İnceleme, Cumhuriyet Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Felsefe Din Bilimleri Dinler Tarihi Bilim Dalı, Yüksek Lisans Tezi, Sivas 2009, s. 247

47 Karaoğlan, a.g.e., s. 344

çocuğu olmayan kadınlar rağbet etmektedir. Baskil ilçesi Altunuşağı köyü Kara Mağara adı verilen mevkideki delik taştan kısır kalan hayvanların iplerinin taşın arasından yedi defa geçirilerek yavrulaması ümit edilmektedir.⁴⁸

5.5. Antalya İbradı Delikli Taş

İbradı'nın Çukurviran Mahallesi, Söğütbeli mevkiinde iki büyük kaya parçası bulunmaktadır. Bu kaya parçalarının ortasında, yetişkin bir çocuğun geçebileceği büyüklükte boşluk bulunmaktadır. Bölgede bulunan yaşlılarının sıklıkla ziyaret ettiği bu mekân, manen bir tedavi merkezi gibi her gün ziyaretçi almaktadır. Genellikle bölge halkı tarafından ziyaret edilen bu yer, yorgunluk giderici özelliği ile bilinmektedir. Buraya gelen insanlar, ellerine aldıkları küçük taşları bu iki kaya parçasının arasından atarak yorgunluklarından kurtulacaklarına inanmaktadır.⁴⁹

5.6. Gaziantep Yel Baba Delikli Taş

Ağırlıklı olarak Gaziantep ve çevresinde yaşayan Boz Geyikli Türkmen aşiretlerinde, Yel Baba türbesi içerisindeki delikli taşla romatizmalı olan yerler ovuşturulduğunda hastalığın geçeceğine ve şifa bulunacağına inanılmaktadır.⁵⁰

5.7. Erzurum merkez Delikli Taş

Delikli taş, Erzurum merkez ilçede postane ile orduevi arasından geçen Köşk Caddesini devamında olan bir değirmenin altındadır. Bu taşın her derde deva olduğuna inanılıyor. Bunlar arasında şehla (şaşılık) gözün düzelmesi, öksürüğün giderilmesi, konuşamayan çocuğun hemen konuşabilmesi de bulunmaktadır. Konuşma zamanı geçtiği halde dili açılıp konuşamıyorsa, bu çocuklar bilhassa Cuma namazından önce bu taşın deliğinden "Parpısı budur" diyerek geçirildiği takdirde dilinin açılacağına inanılmaktadır.⁵¹

5.8. Bitlis-Hizan Şeyh Mehmet Türbesi

Bu Türbe Bitlis'in Hizan ilçesi Gayda mahallesindedir. Şeyh Mehmet'in bölgeyi Hristiyanların elinden kurtarması için Hz. Ömer tarafından görevlendirildiği söylenmektedir. Şeyh Mehmet, fethin ardından buraya vali olarak atanır ve uzun yıllar bu görevi sürdürür vefat ettiğinde adına bir türbe yaptırılır. Yedinci asırdan kalma olduğuna inanılan türbe girişindeki delikli taş, yöre halkı tarafından farklı amaçlar için ziyaret edilmektedir. Burası daha çok hasta çocuklar, çocuğu olmayan kadınlar ile akli dengesi yerinde olmayan kişilerin şifa bulmaları amacıyla ziyaret edilmektedir. Bu durumda olan kimseler, ziyaretin akabinde türbenin etrafındaki ağaçlara çaput bağlamaktadırlar.⁵² Zonguldak'ın Kilimli ilçesindeki Kız Mezarı'nın başında bulunan delikli taşlara da evlenmek isteyen genç kızlar tarafından renkli bezler bağlanmakta ve yüzükler asılmaktadır.⁵³

6. SONUÇ

Anadolu'da delikli taş ve kayalar söz konusu olduğunda, tıpkı gök kuşağının altından geçildiğinde cinsiyet değişeceği gibi, yenen pehlivanın yenilen pehlivanı koltuğunun altına alması ya da yeni geldiği evde gelinin kaynanasının koltuğunun altından geçirilmesi gibi uygulamalar da dikkate alındığında tümündeki geçiş sembollerinin aynı anlamda olmadığını söylemek mümkündür. Ancak halk inanışları ve kültürel etkilerin de göz ardı edilmemesi gerektiği ortadadır. Şunu hemen ilave etmek gereklidir ki bu inanışların çoğunun halk anlatıları ve akabinde görüldüğü söylenen sağaltma gibi faydalarla ilişkisi bulunmaktadır. Bu uygulamaların genellikle kırsal kesimlerde olduğu gözlemlense de delikli taştan geçen kişilerin her yaş ve tahsilden olmaları dikkat çekmektedir. Bunun yanında araştırma alanına giren delikli taşların tek bir amaç için değil çok farklı amaçlar için ziyaret edildiği anlaşılmaktadır. Delikli taştan geçen yetişkinlerin hem kendileri hem de hasta olduğunu düşündükleri çocuğu, kayanın sağından soluna doğru geçirmesi uygulamasında dini telkinlerin etkisinin olduğu aşıkârdır. Halk her ne kadar dini hassasiyet veya İslam'ı koruma saikiyle yapılan işlemin batıl olduğunu söylese de çocuklar ya da yetişkinlerin delikten geçirilmesi sırasında özellikle üç ihlas bir Fatiha surelerinin okunması, yapılan işlemin dini bir temele de dayandırılması çabası olarak görülmektedir. Kur'an'dan sureler okuması, sağdan sola doğru geçmesi, eyleme bismillah ile başlanması, özellikle çocuğun geçirilmesi sırasında hem bebeği delikten uzatanın hem de karşıdan alan kişinin aynı sureleri okuyarak yeniden diğer tarafa göndermesi gibi uygulamalar da bunu göstermektedir. Bu eylem yapıldıktan sonra kişi adeta kötülükleri arkasında bırakmakta ve diğer tarafa sağlam bir şekilde geçmektedir. Zira dinler tarihinde doğum, evlenme, ölüm ve diplomalar gibi bir yerden başka bir yere geçişi ifade eden mensekler bulunmaktadır ki delikli taştan geçmek de onlardan biridir. Geçiş işleminin ardından taşın üzerine para, şeker, börek çörek ya da mevsimine göre portakal, elma gibi ürünlerin bırakılması ki bunların ziyarete uğrayan çocuklar ve kimsesizler tarafından yenilmesinin istenmesi de aynı amaca matuf görünmektedir.

48Abdulkadir Kıyak, Elazığ ve Yöresinde Ziyaret Fenomeni Üzerine Bir Din Bilimi Araştırması, Erciyes Üniversitesi Sosyal Bilimleri Enstitüsü Felsefe ve Din Bilimleri Anabilim Dalı, Doktora Tezi, Kayseri 2010, s. 261

49 Merdin, adı geçen tez, s.62, 90, 102-105

50 Yalçın, Cenupta Türkmen Oymakları, s. 81

51 Tanyu, adı geçen eser, s.121

52 Yıldırım, adı geçen tez, s. 53

53 Aykut Günaydın, Zonguldak Yöresinde Türbe, Yatır ve Ziyaret Yerleri Etrafında Oluşan İnanış ve Uygulamalar, Yüksek Lisans Tezi, Zonguldak Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Zonguldak 2019, s.239,247

Delikli taş uygulamalarından bir diğeri de halk arasında “günah kayası” olarak bilinen yerlerden geçerek günahının olup olmadığı ya da günahının az mı çok mu olduğunu öğrenmek istemeleridir. Bunun için insanlar, bağımsız delikli taşlardan ziyade Hacı Bektâş-ı Velî ve Afşin’deki Ashâb-ı Kehf ya da başka velilere ait olduğunu düşündükleri türbe ve yatırlarla bağlantılı olan mekânlardaki delikli taşlardan geçerek bir sonuca ulaşabileceklerine inanmaktadırlar. Burada da delikli kayalar ile kutsal mekânların bütünleştirildiği görülmektedir. Yetişkin hastalar ya da çocukların delikli taş veya kayadan üç ya da yedi defa geçirilmesi uygulamasının da rakamlara yüklenen dinsel anlamlarla alakalı olduğunu söylemek mümkündür. Deliğin, yetişkin veya çocukların geçmesi için yeterince geniş olmadığı durumlarda ise hasta kabul edilen kişilere ait bir elbise ya da giysinin delikten geçirildiği ve bu şekilde kutsal nesnenin gücünün eşyaya, oradan da onu kullanan kişiye aktarılması düşüncesinin olduğu söylene bilinmektedir. Hastalığın geçmesi durumunda delikli taşın yanında kurban kesilip halka dağıtılması kanlı kurban örneğini oluştururken, yakınlardaki ağaçlara bez bağlanması, kayanın üzerine madeni para bırakılması ya da parasal değeri olan bir hediyenin kayanın altına ya yakınlarına gömülmesi de kansız kurban geleneğini oluşturmaktadır.

KAYNAKÇA

1. Al-Kalbî, İbn, Putlar Kitabı, Çev. Beyza Düşüngen, Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi, Ankara 1984
2. Bağcı, Osman, Yozgat ve Çevresinde Ziyaret ve Ziyaret Yerleri Üzerine Tipolojik, Morfolojik ve Fenomenolojik Bir Araştırma, Erciyes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, Kayseri 1998
3. Boratav, Pertev Naili, 100 Soruda Türk Folkloru, Gerçek Yayınevi, İstanbul 1994
4. Borazan, Bünyamin, Şanlıurfa ve Çevresinde Ziyaret ve Ziyaret Yerleri, Yüksek Lisans Tezi, Sütçü imam Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Kahramanmaraş 2005
5. Dündar, Akif, Niğde ve Çevresinde Ziyaret ve Ziyaret Yerleri, Erciyes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, Kayseri 2001
6. Eliade, Mircea, Dinsel inançlar ve Düşünceler Tarihi III, Çev. Ali Berktaş, Kabalcı Yayınevi, İstanbul 2003
7. Emiroğlu, Kudret, Aydın, Suavi, Antropoloji Sözlüğü, Bilim ve Sanat Yayınları, Ankara 2009
8. Erdem, Mustafa, “Kızılcahamam ve Çamlıdere’de Halk İnanışları ve Dini Hayat”, Tarihte ve Günümüzde Kızılcahamam-Çamlıdere Yöresi, Ankara 1997
9. Evans-Pritchard, Edward, İlkelerde Din, Çev. Hüseyin Portakal, Öteki Yayınevi, Ankara 1998
10. Günaydın, Aykut, Zonguldak Yöresinde Türbe, Yatır ve Ziyaret Yerleri Etrafında Oluşan İnanış ve Uygulamalar, Yüksek Lisans Tezi, Zonguldak Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Zonguldak 2019
11. Güngör, Harun, Köylü, Bekir, Türk Halk İnanışları, Kayseri 2015
12. Harun Güngör, Türk Din Etnolojisi, IQ Kültür Sanat Yayıncılık, İstanbul 2012
13. Hançerlioğlu, Orhan, İslam İnançları Sözlüğü, Remzi Kitabevi, İstanbul 1984
14. İnan, Abdulkadir, Eski Türk Dini Tarihi, Milli Eğitim Basımevi, İstanbul 1976
15. Jevons, Frank Byron M.A., Litt.D., An Introduction to the History of Religion, Methuen & Co, London 1896
16. Joy, Crawford Howell, Handbooks on the History of Religions, Edited By Morris Jastrow, Jr., Ph.D., Volume IV, London 1913
17. Karaoğlu, Hamza, Kahramanmaraş ve Çevresinde Ziyaret Yerleri, Araştırma Yayınları, Ankara 2014
18. Kartal, Atila, Konya Halk Kültüründe Türbeler Etrafında Oluşan İnanç ve Uygulamalar, Doktora Tezi, Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Konya 2017
19. Kıyak, Abdulkadir, Elazığ ve Yöresinde Ziyaret Fenomeni Üzerine Bir Din Bilimi Araştırması, Erciyes Üniversitesi Sosyal Bilimleri Enstitüsü Felsefe ve Din Bilimleri Anabilim Dalı, Doktora Tezi, Kayseri 2010
20. Kozan, Serap, Nevşehir Yöresindeki Ziyaret Yerleri, Yüksek Lisans Tezi, Erciyes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Kayseri 2009
21. Menzies, Allan, History of Religion, New York 1917
22. Merdin, Mustafa Şaban, Doğu Antalya Yöresindeki Belli Yerlere Bağlı Ziyaret ve Adak Yerleri Üzerine Bir İnceleme, Yüksek Lisans Tezi, Süleyman Demirel Üniversitesi Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı, Isparta 2016
23. Mircea Eliade, Dinler Tarihine Giriş, Çev. Lale Arslan, Kabalcı Yayınevi, İstanbul 2003
24. Ocak, Ahmet Yaşar, Alevi ve Bektaşî İnançlarının İslam Öncesi Temelleri, İletişim Yayınları, İstanbul 2012

- 25.Oymak, İskender, Malatya ve Çevresinde Ziyaret ve Ziyaret Yerleri, İskender Oymak, Kubbealtı Yayıncılık, Malatya 2002
- 26.Ölmez, Filiz Nurhan, Gökmen, Şirin, Isparta İl Merkezi'nde Bulunan Türbeler, Bilig, Isparta 2005
- 27.Selçuk, Ali, Tahtacılar, Yeditepe Yayınevi, İstanbul 2005
- 28.Tanyu, Hikmet, Türklerde Taşla İlgili İnançlar, Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Yayınları, Ankara 1968
- 29.Yalgın, Cenupta Türkmen Oymakları, Kültür Bakanlığı, Ankara 1993
- 30.Yıldırım, Emine, Bitlis Yöresi Ziyaret Fenomeni ve Ziyaret Yerleri, Ata Türk "Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Felsefe ve Din Bilimleri AnaBilim Dalı, Yüksek Lisans Tezi, Erzurum 2004
- 31.Yücel, Kaplanoğlu, Refahiye'nin Sosyo-Kültürel ve Dini Yapısı Üzerine Bir İnceleme, Cumhuriyet Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Felsefe Din Bilimleri Dinler Tarihi Bilim Dalı, Yüksek Lisans Tezi, Sivas 2009